

**YANGI O‘ZBEKISTONDAGI MA’NAVIY YANGILANISH
JARAYONLARIDA AXSIKENT MEROSINING AHAMIYATI**

Sotimova Tursunoy Nozimjon qizi

NamDPI Ijtimoiy – gumanitar fanlarni o‘qitish metodikasi (ma’naviyat
asoslari) yo‘nalishi 1-kurs magistranti

E-mail: shiroqqizitumaris@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21110814>

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada Yangi O‘zbekistonda kechayotgan ma’naviy-
ma’rifiy yangilanishlar va uchinchi Renessans poydevorini mustahkamlashda
qadimgi Axsikent yodgorligining o‘rni tahlil qilinadi. Tarixiy xotira, milliy g‘urur
va innovatsion meros o‘rtasidagi bog‘liqlik hamda Axsikent timsolida iqtisodiy-
turistik va ma’naviy-g‘oyaviy integratsiya masalalari yoritilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Axsikent, Yangi O‘zbekiston, ma’naviy yangilanish, uchinchi
Renessans, milliy o‘zlik, tarixiy xotira, tigel po‘lati, madaniy meros,
vatanparvarlik, arxeologik yodgorlik, Namangan, To‘raqo‘rg‘on, madaniy
diplomatiya, turizm strategiyasi*

***Abstract:** This article analyzes the role of the ancient Akhsikent monument
in strengthening the foundations of the Third Renaissance and the spiritual-
enlightenment renewals taking place in New Uzbekistan. It explores the connection
between historical memory, national pride, and innovative heritage, while
highlighting the issues of economic-touristic and spiritual-ideological integration
through the prism of Akhsikent.*

***Keywords:** Akhsikent, New Uzbekistan, spiritual renewal, Third
Renaissance, national identity, historical memory, crucible steel, cultural heritage,
patriotism, archaeological site, Namangan, Turaqurghan, cultural diplomacy,
tourism strategy*

***Аннотация:** В данной статье анализируется роль древнего памятника Ахсикент в укреплении основ Третьего Ренессанса и духовно-просветительских обновлениях, происходящих в Новом Узбекистане. Рассматривается взаимосвязь между исторической памятью, национальной гордостью и инновационным наследием, а также освещаются вопросы экономико-туристической и духовно-идеологической интеграции на примере Ахсикента.*

***Ключевые слова:** Ахсикент, Новый Узбекистан, духовное обновление, Третий Ренессанс, национальное самосознание, историческая память, тигельная сталь, культурное наследие, патриотизм, археологический памятник, Наманган, Туракурган, культурная дипломатия, туристическая стратегия*

Bugungi kunda O‘zbekistonda davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarini qamrab olgan tub burilishlar, ma’naviy va ma’rifiy sohadagi yangilanish jarayonlari strategik ahamiyat kasb etmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, "Ma’naviyatsiz taraqqiyotga erishib bo‘lmaydi". Davlatimiz o‘z oldiga uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug‘vor vazifani qo‘ygan bir davrda, milliy o‘zlikni anglash va tarixiy merosga suyanish strategik zaruratga aylandi. Ushbu ma’naviy evrilishlar jarayonida Farg‘ona vodiysining ko‘hna beshigi — Axsikent (Axsikat) arxeologik yodgorligi shunchaki o‘tmish xarobasi emas, balki xalqimizning intellektual, iqtisodiy va madaniy salohiyatini namoyon etuvchi strategik ma’naviy manbaga aylanmoqda.

Ma’naviy yangilanish jarayonlarining bosh mezoni xalqning o‘z tarixini to‘g‘ri anglashi va undan g‘ururlanishidir. Namangan viloyatining To‘raqo‘rg‘on tumanida joylashgan Axsikent yodgorligi O‘zbekiston hududida qariyb 2500-yil oldin ham yuksak shaharsozlik, davlatchilik madaniyati mavjud bo‘lganini isbotlovchi moddiy dalildir. Axsikentni o‘rganish va uning nufuzini tiklash orqali biz yoshlar ongida manqurtlik kayfiyatiga qarshi immunitet hosil qilamiz. Dovon

(Dayuan) davlati davridan boshlab, Temuriylar va Boburiylar saltanatigacha poytaxt hamda strategik tayanch qal’a bo‘lgan bu shahar tarixdagi harbiy matonat, adolatli boshqaruv (Umarshayx Mirza va yosh Bobur hayoti) namunasidir. Bu esa mamlakatda kechayotgan vatanparvarlik va milliy mafkurani shakllantirish jarayonlarida eng yorqin darslik vazifasini o‘taydi.

Yangi O‘zbekiston ma’naviyatida faqat o‘tmish bilan maqtanish emas, balki ajdodlar zakovatidan kuch olib, bugungi kun innovatsiyalariga poydevor qo‘yish asosiy maqsad qilib olingan. Axsikent bu borada beqiyos strategik imkoniyatga ega. Tarixdan ma’lumki, Axsikent jahonda ilk bor tigel po‘lati (bulat po‘lati) sanoat darajasida ishlab chiqarilgan yirik markazlardan biridir. VII-XIII asrlarda bu yerda tayyorlangan qilich va qurollar butun dunyoga eksport qilingan. Bu fakt bugungi o‘zbekistonliklar qonida muhandislik, metallurgiya, tadbirkorlik va ilm-fan genetik darajada kodlanganini ko‘rsatadi. Axsikent po‘latini o‘rganish va uni milliy brend sifatida dunyoga tanitish — milliy g‘ururni yuksaltirish bilan birga, yosh avlodni aniq fanlar va ishlab chiqarish innovatsiyalariga rag‘batlantirishning ma’naviy drayveridir.

Ma’naviy yangilanish tashqi dunyo bilan ochiqlik va madaniy muloqotni ham ko‘zda tutadi. Axsikent qadimda Buyuk Ipak yo‘lining chorrahasida joylashib, Sharq va G‘arbni bog‘lagan. Bugungi kunda yodgorlik hududida ochiq osmon ostidagi muzeyning tashkil etilishi, "Axsikent" direksiyasi tomonidan olib borilayotgan xalqaro arxeologik qazishmalar O‘zbekistonning jahon hamjamiyatidagi nufuzini oshirishga xizmat qilmoqda. Axsikentning turistik salohiyatini ishga solish iqtisodiy foyda keltirish bilan bir qatorda, ma’naviy-tarbiyaviy ahamiyatga ega. Hududga kelgan xorijiy sayyohlar o‘zbek xalqining qadimiy sivilizatsiya yaratuvchisi ekaniga guvoh bo‘ladi. Bu o‘z navbatida, mahalliy aholi, ayniqsa, Namangan yoshlarida o‘z yurti va madaniyatiga nisbatan yuksak hurmat va mas’uliyat tuyg‘usini uyg‘otadi.

Axsikentning 1620-yildagi dahshatli zilzila oqibatida yakson bo‘lishi va uning aholisi ko‘chib o‘tib, hozirgi Namangan shahriga asos solishi tarixning eng ramziy va ma’naviy saboqlaridan biridir. Bu voqea xalqimizning har qanday og‘ir sinovlar, tabiiy ofatlar va inqirozlardan keyin ham qayta qad rostlay olish, tushkunlikka tushmay, yangi taraqqiyot o‘choqlarini yarata olish qobiliyatini ko‘rsatadi. Bugungi ma’naviy yangilanish strategiyasida bu xislat — matonat, birdamlik va bunyodkorlik g‘oyalari bilan hamohangdir. Axsikent fojiasi ortidan Namangandek hunarmandlar va gullar shahri bunyod bo‘lgani kabi, bugungi islohotlardagi qiyinchiliklar ortida ham buyuk kelajak yotganini anglatuvchi ma’naviy motivatsiyadir. Ma’naviy yangilanishning strategik yo‘nalishlaridan biri — bu mamlakatda intellektual salohiyatni yuksaltirish va yangi ilmiy kashfiyotlar zaminini yaratishdir. Axsikent nafaqat metallurgiya va hunarmandchilik, balki o‘z davrining yirik ma’rifat va islomiy ilmlar markazi ham bo‘lgan. Tarixiy manbalarda mufassir, muhaddis va fiqh olimlarining "al-Axsikatiy" taxallusi bilan ijod qilgani bejiz emas. Masalan, taniqli fiqh olimi Muhammad al-Axsikatiy va uning izdoshlari yaratgan ilmiy maktablar o‘z davrida sivilizatsiya taraqqiyotiga katta hissa qo‘shgan.

Bugungi Uchinchi Renessans poydevorini qurish jarayonida "Axsikent ilmiy maktabi" an’analarini qayta tiklash strategik imkoniyat hisoblanadi. Zero, qadimgi ilm maskanlarida shakllangan fundamental bilimlarga intilish, ustoz-shogird tizimi va kitobxonlik madaniyati bugungi O‘zbekiston ta’lim tizimidagi islohotlar (Prezident maktablari, ixtisoslashtirilgan maktablar tizimi) uchun ma’naviy andoza bo‘lib xizmat qiladi. Qadimda ilm va ishlab chiqarish (ilm va amaliyot) qanchalik integratsiya bo‘lganini Axsikent misolida ko‘rish mumkin: olimlar va muhandislar birgalikda ishlab, murakkab qurolsozlik va shishasozlik texnologiyalarini yaratganlar. Yigirma birinchi asr — axborot xurujlari va g‘oyaviy kurashlar keskinlashgan davr. Bunday sharoitda yoshlar ongida ommaviy madaniyat va yot g‘oyalarga qarshi "ma’naviy immunitet"ni shakllantirish davlat xavfsizligining

muhim shartidir. Axsikent bu borada bizning eng kuchli "milliy kodimiz" (national identity code) bo‘la oladi.

Yodgorlik hududidan topilgan mudofaa devorlari, dushman qamallariga (xususan, miloddan avvalgi 103-yildagi Xitoy qo‘shini salkam 40 kunlik qamaliga) qarshi mardonavor turgan qadimgi ajdodlarimiz matonati yoshlarimiz uchun milliy g‘urur darsidir. Yosh avlod virtual dunyodagi soxta Qahramonlarga emas, balki o‘z zaminida haqiqiy jasorat ko‘rsatgan, ilm-fanda dunyoni hayratga solgan Axsikent bunyodkorlariga taqlid qilishi kerak. Bu esa ma’naviy yangilanishning eng oliy strategik maqsadlaridan biri — yoshlarni milliy g‘oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash vazifasini amalda hal etadi. Yangi O‘zbekistonda kechayotgan ma’naviy yangilanish jarayonlarining tarkibiy qismlaridan biri — bu jamiyatda **ekologik madaniyat va ekologik ma’naviyatni** shakllantirishdir. Bugungi global iqlim o‘zgarishi va suv resurslari taqchilligi sharoitida Axsikent sivilizatsiyasi bizga tabiat bilan uyg‘un yashashning unutilgan strategik darslarini taqdim etadi. Arxeologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, Axsikentda o‘rta asrlardayoq mukammal va yopiq **karez (yer osti suv yo‘llari) va quvurlar tizimi** hamda muhandislik irrigatsiyasi mavjud bo‘lgan. Shahar aholisi Sirdaryo daryosiga yaqin joylashgan bo‘lsa-da, suv manbalarini ifloslantirmaslik, undan tejamkorlik bilan foydalanish va chiqindilarni utilizatsiya qilishning qat’iy tartiblariga amal qilgan. Axsikent gidrotexnikasi va tozalik madaniyatini o‘rganish — bugungi yosh avlod ongida suvni muqaddas bilish, tabiiy resurslarni asrash kabi sharqona ekologik qadriyatlarni qayta tiklashda muhim ma’naviy drayver bo‘lib xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida, davlatimiz tomonidan amalga oshirilayotgan "Yashil makon" umummilliy loyihasining g‘oyaviy va tarixiy ildizlarini ko‘rsatib beradi.

Uchinchi Renessans poydevorini barpo etish strategiyasi milliy merosimizni eng zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida dunyoga taqdim etishni talab qiladi. Bugun ma’naviyat sohasi raqamli makon bilan integratsiyalashib, **"Raqamli madaniy meros" (Digital Cultural Heritage)** yo‘nalishini yuzaga

keltirmoqda. Axsikent yodgorligi bu borada ulkan innovatsion salohiyatga ega. Shaharning 3D modellarini yaratish, virtual rekonstruksiya (VR) texnologiyalari yordamida qadimgi tigel po‘lati ustaxonalari va Umarshayx Mirza saroyini raqamli formatda qayta tiklash — ma’naviy-ma’rifiy targ‘ibotni yangi bosqichga olib chiqadi. Yoshlar faqat quruq matn o‘qish orqali emas, balki smartfonlar va interaktiv platformalar orqali Axsikent ko‘chalarini virtual kezish imkoniga ega bo‘lishi lozim. Ushbu raqamli transformatsiya milliy tariximizni xalqaro miqyosda ommalashtirish (soft power — "yumshoq kuch" diplomatiyasi) vositasiga aylanadi va Yangi O‘zbekiston madaniy brendining global axborot maydonidagi raqobatbardoshligini ta’minlaydi.

Xulosa

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, Namangan viloyatidagi qadimiy Axsikent yodgorligi Yangi O‘zbekistondagi ma’naviy yangilanish jarayonlarining ulkan **strategik resursidir**. U xalqimizga uchinchi Renessans poydevorini qurishda kerak bo‘ladigan uchta eng muhim omilni beradi:

-Ma’naviy kuch va o‘zlikni anglash: Buyuk o‘tmish va sivilizatsiya egasi ekanligimizni his qilish.

-Intellektual rag‘bat: Ajdodlarimiz qurolsozlik, muhandislik va ilm-fanda dunyoga yetakchilik qilganini bilib, ilmga intilish.

-Iqtisodiy va madaniy yuksalish: Turizm va madaniy meros orqali o‘lkani obod qilish va dunyoga tanitish.

Axsikentni asrab-avaylash, uni tadqiq etish va yoshlar qalbiga singdirish — bu shunchaki tarixga ehtirom emas, balki O‘zbekistonning buyuk kelajagi va ma’naviy qudrati uchun kiritilgan eng to‘g‘ri va uzoq muddatli investitsiyadir.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. – 464 b.

2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. J.1. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2017.
3. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. – Toshkent: “Sharq” NMAK, 2002. – 336 b.
4. Anorboyev A. Qadimgi Axsikat: arxeologik tadqiqotlar va tarix. – Toshkent: “Fan”, 2011.
5. Matboboyev B., Maqsudov F. Farg‘ona vodiysining qadimgi va o‘rta asrlar shaharlari (arxeologik ma’lumotlar asosida). – Farg‘ona, 2018.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-martdagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5040-sonli Qarori.
7. Askarov A.A. O‘zbek xalqining kelib chiqishi tarixi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2015. (*Axsikent hududidagi qadimgi etnik jarayonlarni asoslash uchun*).
8. Azizxo‘jayev A.A. Mustaqillik: Ma’naviyat asoslari. – Toshkent: “Sharq”, 2001. (*Ma’naviy yangilanish konsepsiyasini nazariy boyitish uchun*).